

Sağlık hakları perspektifinden adil geçiş

Melike Yavuz, Doç.Dr.
Bahçeşehir Üniversitesi Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı Uzmanları Derneği

Sunum akışı

Sunumun amacı nedir?

Amacın önemli?

Adil geçiş nedir?

Adil geçişin evrimi

Adil geçiş neden önemli?

Adil geçiş sürecinde korunması gereken sağlık hakları nelerdir?

Sonuç

Amaç

Adil geçiş sürecinde sağlık haklarının nasıl korunabileceğini ve desteklenebileceği üzerine bir çerçeve çizmek

Sağlık hakları adil geçiş için neden önemli?

- Sağlık hakkı – Herkesin en yüksek standartta fiziksel ve zihinsel sağlık hakkına sahip olması
- Adil geçiş – Ne kadar adil?
 - Enerji kaynaklarını değiştirmek yeterli mi?
 - Fosil yakıt endüstrisinde yaygın olan ekonomik, çevresel ve sosyal adaletsizlikleri kaldırmaya yönelmeli

Sağlık hakları adil geçiş için neden önemli?

- COVID-19 Pandemisinden dersler;
 - Sağlık temelli planlamanın önemini ortaya koymuştur.
 - Ekolojik sağlık ve insanın iyilik halinin karşılıklı bağımlılığını gözler önüne sermiştir.
 - Pandemi sonrası yaşanan yıkıcı ekonomik kriz, ekonomi, kamu sağlığı ve çevre arasındaki bağlantıyı bir kez daha hatırlatmıştır.
- Adil Dönüşüm'ün dokusuna sağlığı derinlemesine entegre eden, fosil yakıt sonrası bir toplumda insanların sağlığını koruma ve iyileştirmeye odaklanan **acil** ve **daha derin bir tartışma ihtiyacını** ortaya koymaktadır.

Sağlık hakları adil geçiş için neden önemli?

- Adil geçiş – İklım aciliyetiyle başa çıkmada umut vadediyor.
- Etkinliğini artırmak için, sağlık merkezli bir perspektifi entegre etmemiz gerekiyor.
 - Bu yaklaşım, çevrenin korunması, işçilerin, yerel toplulukların ve dezavantajlı nüfusun iyilik halini önceliklendirir.

Paradigma değişikliği?

Sağlık hakları adil geçiş için neden önemli?

- Geçişin başarısı nasıl ölçülecek?
 - **SAĞLIK** bir odak noktası olabilir mi?

Çerçeve, kirlilik, sağlık tehlikeleri ve ekonomik eşitsizlik yüklerinin, tarihsel olarak fosil yakıt sömürsünün en fazla zarar gören topluluklardan kaldırılmasını aktif olarak sağlamalıdır.

Adil Geçiş nedir?

- Adil dönüşüm, fosil yakıt ekonomisinden düşük karbonlu, sürdürülebilir bir ekonomiye geçiş sürecidir.
- Bu süreçte, işçiler, topluluklar ve tüm paydaşlar adil ve eşit bir şekilde bu değişimden fayda sağlamalıdır.

Adil Geçiş'in Evrimi: İşçi Hareketlerinden Küresel İklim Anlaşmalarına

- **1970'lerin sonları** - ABD Petrol, Kimya ve Atom İşçileri Sendikası'nın Anthony Mazzocchi liderliğinde çevre düzenlemeleriyle tehdit altındaki işçilerin desteklenmesini talep ettiği işçi hareketi ile fikir ortaya atılmıştır.
- **1990'larda**, sendika, etkilenen endüstrilerdeki işçilere finansal destek ve yüksek öğrenim fırsatları sağlamak için bir "süper fon" talep etti.
- **1997 yılına** gelindiğinde, birkaç ABD ve Kanada sendikası Adil Dönüşüm ilkesini benimsemişti.
- **1990'ların sonlarına doğru** Adil Dönüşüm, iklim adaletinin temel bir kavramı haline geldi.
- **1997'deki** Kyoto İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Taraflar Konferansı'ndan başlayarak, sendikalar ve Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu (ITUC), küresel iklim ve sürdürülebilirlik konferanslarında Adil Dönüşüm'ü paydaş beyanlarına dahil etmeye başladı.

Adil Geçiş'in Evrimi: İşçi Hareketlerinden Küresel İklim Anlaşmalarına

- **2013 yılında** Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Adil Dönüşüm'e atıfta bulunan sürdürülebilir kalkınma, insana yakışır iş ve yeşil işler konusundaki bir Karar'ı kabul etti.
- **2015 yılında**, ILO, çevresel olarak sürdürülebilir ekonomilere ve toplumlara yönelik Adil Dönüşüm için Kılavuzlar yayımladı.
- **2015** Paris Anlaşması'nın Preambülü, Adil Dönüşüm'ün işgücü gereksinimlerini denetleme ve ulusların kalkınma önceliklerine uygun işler yaratma taahhüdünde bulundu.
- **2018'de** Polonya'daki COP24'te, Dayanışma ve Adil Dönüşüm Silesia Deklarasyonu kabul edildi.
- **2021'de** Glasgow'daki COP26'da, 14 hükümet ve Avrupa Komisyonu, iklim dirençli bir geleceğe adil bir geçiş için çerçeve sağlamayı amaçlayan iddialı bir Adil Dönüşüm deklarasyonunu kabul etti.
- **2022'de** Şarm El-Şeyh'deki COP27'de, "Paris Anlaşması'nın 2. Maddesinde belirtilen hedeflere ulaşma yollarının tartışılması için adil dönüşüm konusunda bir çalışma programı kurulmasına" ve ayrıca "çalışma programının bir parçası olarak yıllık üst düzey bakanlar yuvarlak masa toplantısı düzenlenmesine, beşinci oturumda başlamak üzere" karar verildi.

Adil Geçiş'in Evrimi: İşçi Hareketlerinden Küresel İklim Anlaşmalarına

- Adil Dönüşüm'ün kapsamı, son yıllarda doğrudan ve dolaylı iş kayıplarının ötesindeki **makroekonomik etkilerini** kabul edecek şekilde evrilmiştir.
- ITUC ve ortakları tarafından 2016'da başlatılan Adil Dönüşüm Merkezi tarafından hazırlanan bir rapor, Adil Dönüşüm'ün, çevresel ve sosyal açıdan sürdürülebilir işler, sektörler ve ekonomilere geçişi planlamak ve yatırım yapmak için kasıtlı bir çaba olduğunu vurgular.
- Dünya Bankası gibi çok taraflı kurumlar, madencilik faaliyetlerinin sona erdirilmesi ve arazi ıslahından finansal destek ve çeşitlendirmeye kadar bir dizi önlemi içeren ekonomik bir perspektiften Adil Dönüşüm için bir vizyon geliştirmiştir.

Adil geçiş

- AG kavramının önemli bir başarısı;
 - Çevre adaleti ve işçi örgütlerinin CO2 emisyonlarının azaltılması için birlikte hareket etmelerini sağlamıştır..
 - Bu sendikaların "ölü bir gezegende iş yok" sloganları altında çevre örgütleriyle birlikte iklim seferberliklerine katılmalarına olanak tanımıştır.

Adil geçişin amacı

- Sosyal ve ekonomik eşitliği sağlamak.
- Çevresel sürdürülebilirliği desteklemek.
- Hiçbir topluluğun bu süreçte geride kalmamasını sağlamak.

Sağlık hakları bağlamında adil geçiş

Fosil yakıt sektörü

- Doğrudan ve dolaylı istihdam sağlar.
- Yerel ekonomiyi doğrudan ve dolaylı olarak destekler.
- Kapatılması durumunda;
 - Kalıcı istihdam kaybı
 - Bağımlı topluluklar için belirsizlikler
 - Yerel ekonomide kayıplar

▼ MADENCİLİK İŞ KOLUNDA FAALİYET GÖSTEREN İŞYERİ VE İŞÇİ SAYILARI

YIL	İŞÇİ SAYISI (ADET)		TOPLAM	İŞYERİ SAYISI (ADET)		TOPLAM
	KAMU	ÖZEL		KAMU	ÖZEL	
2022	13.805	131.695	145.500	79	6.675	6.754
2021	13.774	126.678	140.452	76	6.494	6.570
2020	13.393	117.768	131.161	68	6.200	6.268
2019	12.352	110.592	122.944	50	6.142	6.192
2018	12.045	112.941	124.986	56	6.121	6.177
2017	12.600	117.923	130.523	53	6.166	6.219
2016	14.435	109.579	122.062	70	6.185	6.255
2015	13.672	109.121	122.793	71	6.206	6.277
2014	13.528	107.202	120.730	66	6.148	6.214

Fosil yakıt sektörü

- Yüksek riskli ve sömürücü
- Düşük ücret
- Yetersiz eğitim
- Minimal sosyal güvence
- Kayıt dışı istihdam
- **Sağlık riskleri**

Fosil yakıt sektörü ve işçi sağlığı

- Kömür madeni işçileri
 - Kömür madeni tozuna maruz kalma
 - Kömür işçisi pnömokonyozu
 - Silikozis
 - KOAH
 - Akciğer hastalıkları
- Rafineri işçileri
 - Fiziksel ve kimyasal mesleki riskler
 - Bölgede yaşayanlar için sağlık riskleri

Adil Dönüşüm stratejisi

- Alternatif istihdam fırsatlarının yaratılmasını,
 - Beceri eğitimi sağlanmasını,
 - Yerel çevrelerin restore edilmesini,
 - Sürdürülebilir uygulamaların yenilenmesini
 - Çiftçilik ve balıkçılık gibi geleneksel geçim kaynaklarının canlandırılmasını
- içermelidir.

Adil dönüşüm stratejisinde

- Mevcut istihdamın işçiler üzerindeki sağlık etkilerini göz önünde bulundurulmalıdır
- Sağlık sorunları nedeniyle yeniden eğitim veya beceri kazanma olanağı olmayanlar için uygun emeklilik ve tazminat paketleri planlanmalıdır.

Temiz bir çevrede yaşama hakkı

- Fosil yakıt rezervleri zengin ormanlar ve su havzalarının altındadır.
- Madencilik ve arazi istimlaki faaliyetleri yerel topluluklar için derin eşitsizlikler yaratır.
- Kömür madenlerinin, petrol ve gaz kuyularının ve kömür santrallerinin içinde çalışan ve çevresinde yaşayan topluluklar, fosil yakıtlara olan bağımlılığımızın sosyal, ekolojik ve ekonomik bedellerini öderler.
 - Hava kirliliği etkileri, yeraltı sularının uçucu kül ile kirlenmesi, termal deşarjların balıkçılığa etkisi, toplulukların yerinden edilmesi ve sağlık üzerindeki yıkıcı etkiler yaratır.

Temiz bir çevrede yaşama hakkı

- Kömürle ilgili projelerde orman ve biyolojik çeşitlilik kaybı yaygın olarak görülür; termik santrallerde kömürün yanması, **emisyonlara** neden olur ve çevredeki bölgelerin hava kalitesini etkiler, aynı zamanda **büyük kül havuzları** oluşturur.
- Kömür madenciliği ve bunun termik santrallerde kullanımı ve diğer yardımcı süreçler, **su kaynaklarını da tüketir** ve **kirletir**.
- Çalışmalar, kömür madenleri ve enerji santralleri çevresindeki bölgelerin toksik kontaminasyonunu ve petrol ve gaz tesislerinden yayılan toksinlerin **hava, su ve toprağı kirlettiğini** göstermiştir.

Adil giriş stratejisi

- Adil bir Geçişin bir parçası olarak, uzun vadeli toplum sağlığı ve çevre izleme ve tüm toplulukların erişebileceği hafifletme önlemleri, **kirletici şirketlerin maliyetiyle** hayata geçirilmelidir.
- Adil Geçiş planı, madenler, enerji santralleri ve rafinerilerin çevresindeki kirlenmiş alanların iyileştirilmesi, neden olunan sağlık etkilerinin giderilmesi ve yerel çevrenin kirletenin maliyetiyle temizlenmesi taleplerini içermelidir.

Adil geçiş ve ruh sağlığı

- Fosil yakıt endüstrilerinde, özellikle kömür madenciliğinde çalışan işçilerin kötü ruh sağlığı yaygındır.
 - Kötü alışma koşulları
 - Güvencesiz alışma
 - İşle ilişkili kronik hastalıklar
- Topraklarından, geçim kaynaklarından ve kaynaklarından mahrum bırakılanlar için, sanayilerin neden olduğu sosyal ve ekonomik bozulma ruh sağlığını olumsuz etkiler. **Solastalji**
- Geçiş sürecinin getireceği yeni yük

Adil geçiş stratejisi

- Hem mevcut kötü ruh sağlığı yükünü hem de dönüşümün getirebileceği sorunları göz önünde bulundurmalıdır.
 - Yeterli sağlık altyapısı, hizmet sunum ve destek mekanizmaları olmalı ve herkes için erişilebilir olmalıdır.

Sağlık sekt6rünün d6n6şümü

- Herkes için erişilebilir
- Düşük karbonlu
- İklim dirençli
- Kamusal

sağlık altyapısı ve hizmetlerine yatırım yapılmalıdır.

Sağlık sekt6rünün d6n6ş6m6

- Sağlık sekt6r6, adil ge7işten kaynaklı **yer değiştirme ve g6çlere hazırlık** olmalıdır.
- Adil Ge7iş, ekolojik s6rd6r6lebilirliği, sağlığı ve refahı karın 6n6ne koyan mevcut sistemleri değiştirdiğimizde m6mk6nd6r.
- 6zellikle savunmasız ve yoksul olanlar başta olmak 6zere herkesin fayda sağlayacağı sistemler inşa etmeliyiz.

Adil geçiş stratejisi

- «**Her politikada sağlık**» yaklaşımını benimsemelidir.
- Sağlık sektörünün, bir dizi önleyici sağlık koruma ve teşvik önlemleriyle birlikte halk sağlığını teşvik etmesine ve geçişi destekleyen bir sütun haline gelmesine yardımcı olmalıdır.

Dezavantajlı ve marjinal topluluklar

- Fosil yakıt endüstrisi mevcut sosyo-ekonomik ayrımlar üzerine kurulmuştur.
- Fosil rezervleri zengin bölgeler, büyüme, gelişme ve istihdam vaatleriyle operasyonlarını kurmuş olmalarına rağmen sosyal ve ekonomik ilerleme açısından en az gelişmiş bölgeler arasında yer almaktadır.
- Küresel olarak, fosil yakıt ekonomisi, tarım ve balıkçılık gibi diğer yerli geçim faaliyetlerinin maliyeti karşılığında gelişmiştir.

Sonuç

- Adil geçiş, toplum sağlığı, sosyal eşitlik ve gezegenin hayatta kalması için kritik öneme sahiptir.
- Sağlık perspektifinin entegrasyonu, daha kapsayıcı ve adil bir geçiş sağlayacaktır.

Ödevler

- Adil dönüşümü ülkemizde gündeme taşımak
- Adil dönüşüm stratejisine sağlık haklarının korunmasını entegre etmek
- Nasıl yapılacağı konusunda liderlik etmek

Kaynaklar

- Abram, S., Atkins, E., Dietzel, A., Jenkins, K., Kiamba, L., Kirshner, J., ... & Santos Ayllón, L. M. (2022). Just Transition: A whole-systems approach to decarbonisation. *Climate Policy*, 22(8), 1033-1049. <https://doi.org/10.1080/14693062.2022.2108365>
- Çoban, A. (2021). Adil geçiş: emek ve ekoloji mücadeleleri için mayın tarlası. *Teori ve Eylem*, 54, 135-153.
- Healthcare without harm (2023). Just Transition for healthy people on a healthy planet. Erişim tarihi 20 Haziran 2024 <https://noharm-global.org/jtreport>
- Narayan S. Just Transition for Healthy People on a Healthy Planet. *NEW SOLUTIONS: A Journal of Environmental and Occupational Health Policy*. 2023;33(1):72-82. doi:10.1177/10482911231167566
- Velicu, I., & Barca, S. (2020). The Just Transition and its work of inequality. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 17(S2), 263–273. <https://doi.org/10.1080/15487733.2020.1814585@tsus20.2020.17.issue-S2>
- Wang, X., & Lo, K. (2021). Just transition: A conceptual review. *Energy Research & Social Science*, 82, 102291. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.102291>